

non quia nocuerit aliquid hostis, sed ne permitteretur nocere, quoniam credendum est bello cœpisse tentare, et hujus victoria fuisse depulsum. Sed quid sibi velit quod addidit, « Præter vitulos boum, » obscurum est. An forte et boum stragem pugnando fecit, et ita dictum est eum occidisse sexcentos viros, præter illud quod fecit de bobus occisis. Sed quare vitulos? An græcæ locutionis consuetudo est, etiam vitulos eos appellare, qui grandes sunt? Nam ita loqui vulgo in Ægypto perhibentur: sicut apud nos pulli appellantur gallinæ cujuslibet ætatis. Non autem habet interpretatio ex hebræo, « Præter vitulos boum, » sicut ista quæ secundum Septuaginta est: sicut habet illa ex hebræo, « Vomere occisos sexcentos viros, » quod ista non habet.

QUÆSTIO XXVI.

QUID est quod respondens Barac Debboræ ait, « Si ibis, » ibo; et si non ieris mecum, non ibo: quoniam nescio diem » in qua prosperat Angelum Dominus mecum¹: » quasi a prophetissa diem audire non potuerit? nec illam diem respondit, sed perrexit cum illo. Et quid est, « Prosperat » Angelum Dominus mecum? » An hic demonstratum est, quia et Angelorum actus prosperantur, id est, adjuvantur a Domino, ut feliciter cedant? an locutionis est, » Prosperat Angelum mecum, » id est, facit mecum prospera per Angelum.

QUÆSTIO XXVII.

« Et pavefecit Dominus Sisaram et omnes currus ejus². » Ecce quemadmodum commendat Scriptura agere Deum in cordibus, ut det exitum rebus, quem constituit. Utique enim pavefecit vel obstupefecit Sisaram, ut traderet eum.

¹ Judic. iv, 8. — ² Ibid. 15.

QUÆSTIO XXVIII.

UBI Jahel mulier quæ occidit Sisaram, cum locuta esset ad Barac, qui eum quærebat, scriptum est de ipso Barac, quia « Intravit ad eam¹: » animadvertendum est non esse consequens, ut cum Scriptura dicit de viro, quod intravit ad aliquam foeminam, jam etiam concubuisse credatur. Assidue quippe sic loquitur Scriptura, « Intravit ad eam, » ut nolit intelligi nisi quod ei mixtus sit. Hic ergo proprie dictum est, « Intravit ad eam, » id est, in domum ejus intravit, non ut per hæc verba intelligatur concubitus.

QUÆSTIO XXIX.

IN Cantico Debboræ dicitur, « Defecerunt habitantes » in Israël, defecerunt donec surrexit Debbora, donec » surrexit mater in Israël, elegerunt ut panem hordeaceum » deos novos: tunc expugnaverunt civitates principum². » Hic intermixtus ordo verborum obscuritatem facit, et quæstionem movet. Quomodo enim intelligatur, « Elegerunt ut panem hordeaceum deos novos, tunc expugnaverunt civitates principum? » quasi tunc eis faverit Deus ad expugnandas civitates principum, quando elegerunt ut panem hordeaceum deos novos. Sed in aliis jam Scripturarum locis sæpe didicimus, quemadmodum fiant hyperbata: quorum directione cum verba ad ordinem redeunt, sensus explanatur. Iste ergo est ordo: « Defecerunt habitantes in Israël, defecerunt, elegerunt ut » panem hordeaceum deos novos, donec surrexit Debbora, » donec surrexit mater in Israël: tunc expugnaverunt » civitates principum. »

¹ Judic. iv 22. — ² Id. v, 7, 8.

QUÆSTIO XXX.

QUÆRI potest, quomodo dictum sit : « Elegerunt ut » panem hordeaceum deos novos¹ : » cum panis hordeaceus quamvis sit in comparatione triticei panis adjiciendus, tamen etiam ipse pascat, et vitale alimentum sit : dii autem novi, quos dicuntur elegisse, qui defecerunt a Deo vivo, non possunt in alimentis animæ deputari, sed potius in venenis. An hactenus accipienda est similitudo, quatenus valet ut propter hoc solum dictum intelligatur, quia sicut plerumque fastidio fit, ut eligenda rejiciatur, et aspernanda delectent; ita vitio pravæ voluntatis tanquam languore fastidii, cum esset Deus eorum verus, in falsis elegerunt nihil aliud quam novitatem sprete veritate; atque ita cibum mortiferum tanquam panem hordeaceum elegerunt, non se arbitantes inde perituros, sed etiam inde vitam velut esca innoxia licet viliori sumpturos. Secundum opinionem ergo eorum similitudo posita est, animique languorem, non secundum veritatem. Nam dii illi novi nullis sunt cibus vitalibus comparandi.

QUÆSTIO XXXI.

« Et factum est, quando clamaverunt filii Israël ad Dominum propter Madian; et misit Dominus virum Prophetam ad filios Israël, et dixit eis². » Cur non dicatur nomen hujus Prophetæ, quod valde Scripturis inusitatum est, latens causa est; non tamen nullam esse arbitror. Sed quia post verba quibus exprobravit inobedientiam populo, sequitur Scriptura dicens, « Et venit Angelus Domini, » et sedit sub quercu, quæ erat in Ephra³ : » non absurde intelligitur iste Angelus significatus nomine viri, ut postquam hæc verba dixit, venerit ad quercum memoratam,

¹ Judic. v, 8. — ² Id. vi, 8. — ³ Ibid. 11.

et ibi sederit. Nomine enim virorum solere appellari Angelos notum est¹; quamvis eum, qui esset Angelus, appellatum esse prophetam, non facile nec evidenter occurrat: eum sane, qui propheta esset, dictum Angelum legimus²: sed si Angelorum dicta prophetica nota sunt, id est, quibus futura prænuntiaverunt; cur non possit Angelus prophetæ nomine nuncupari? Verumtamen, ut dixit, expressum et manifestum de hac re testimonium non occurrit.

QUÆSTIO XXXII.

Quod Angelus dicit ad Gedeon, « Dominus tecum potens » in fortitudine, » nominativus casus est, non vocativus. Hoc est, « Dominus potens tecum est : » non, « Tu potens. »

QUÆSTIO XXXIII.

Advertendum est dixisse Angelum tanquam ex Domini auctoritate, « Nonne ecce misi te⁴ : » cum loqueretur ad Gedeon : Quis enim eum misit, nisi qui ad eum Angelum misit? Debbora vero ait ad Barac, « Nonne mandavit Dominus Deus Israël tibi⁵? » Hinc autem non dictum est, « Nonne ecce misit te Dominus » : sed, « Nonne ecce misi te. »

QUÆSTIO XXXIV.

Ubi respondet Gedeon ab Angelum, « In me Domine, » hoc est, In me intende : « In quo salvabo Israël, ecce » mille mei humiliores in Manasse⁶ : » intelligitur præpositus fuisse mille hominum, quos græce χιλιάδας appellat Scriptura : an quid aliud?

¹ Gen. xix, 10. — ² Matth. xi, 10. — ³ Judic. vi, 12. — ⁴ Ibid. 14. — ⁵ Id. iv, 6. — ⁶ Id. vi, 15.

QUÆSTIO XXXV.

ANIMADVERTENDUM est quod Gedeon non ait Angelo, « Offeram tibi sacrificium : » sed ait, « Offeram sacrificium meum, » et ponam in conspectu tuo¹. » Unde intelligendum est, non eum Angelo, sed per Angelum sacrificium offerre voluisse. Quod et ipse Angelus evidenter ostendit, qui non ab eo sacrificium tanquam sibi sumpsit : sed ait illi, « Accipe carnes et azymos, et pone ad petram illam, et jus » effunde. Et cum hoc fecisset Gedeon, extendit Angelus » Domini summum virgæ, quæ erat in manu ejus, et tetigit carnes et azymos; et accensus est ignis de petra, » et comedit carnes et azymos². » Ita etiam ipse Angelus in sacrificio, quod obtulit Gedeon, officium ministrantis implevit : ignem quippe homo minister ut homo sine miraculo subjecisset, quem mirabiliter ut Angelus iste subjecit. Denique tunc cognovit Gedeon quod Angelus Domini esset. Nam hoc Scriptura continuo subdidit, « Et » vidit Gedeon quoniam Angelus Domini est³. » Prius ergo tanquam cum homine loquebatur, quem tamen hominem Dei credidit, ut coram ipso sacrificium vellet offerre, velut adjuvandus ejus præsentia sanctitatis.

QUÆSTIO XXXVI.

QUÆRI potest quare Gedeon ausus fuerit sacrificium offerre Deo, præter locum ubi jusserat Deus⁴? Præter tabernaculum quippe suum Deus prohibuerat sacrificari sibi; cui tabernaculo templum postea successit : tempore autem quo fuit Gedeon, tabernaculum Dei erat in Silo⁵ : atque ideo illic tantum legitime posset sacrificari. Sed intelligendum est quod illum Angelum primo prophetam puta-

¹ Judic. vi, 18. — ² Ibid. 20, 21. — ³ Ibid. 22. — ⁴ Ibid. 20. — ⁵ Deut. xi, 13.

verat, et tanquam Deum in illo consuluerat de offerendo sacrificio, quod ille si prohibuisset, non utique fieret : sed quoniam approbavit, et ut fieret annuit, Dei auctoritatem Gedeon in faciendo secutus est. Ita quippe Deus legitima illa constituit, ut leges non sibi, sed hominibus daret. Unde quodcumque præter illa ipse præcepit, non a transgressoribus, sed potius a piis et obedientibus impletum intelligendum est : sicut Abraham de immolando filio¹. Nam et sic Elias extra tabernaculum Domini ad convincendos sacerdotes idolorum sacrificavit² : quod ex præcepto Domini fecisse intelligendus est, qui ei tanquam prophetæ revelatione atque inspiratione jussit ut faceret. Quanquam tanta consuetudo præter tabernaculum sacrificandi crebuerat, ut etiam Salomon in excelsis sacrificasse inveniatur³, nec ejus sacrificium fuisse reprobatum. Et tamen notantur reges, qui inter opera laudabilia sua non destruxerunt excelsa, ubi contra Legem Dei populus sacrificare consueverat, et qui destruxit, majore prædicatione laudatur. Ita Deus consuetudinem populi sui, qua præter ejus tabernaculum, tamen non diis alienis offerebant, sed Domino Deo suo, sustinebat potius quam vetabat, etiam sic exaudiens offerentes. Hoc autem quod Gedeon fecit, quis non intelligat per Angelum procuratum, ut prophetice fieret, in qua prophetia petra illa commendaretur? Cui quidem petræ non sacrificatum est, sed de illa ignis commemoratur exiisse, quo sacrificium consumeretur. Sive enim per aquam, quam percussa petra effudit in eremo, sive per ignem, donum Spiritus sancti significatur, quod ditissime Dominus Christus effudit super nos. Nam et in Evangelio significatum est hoc donum per aquam, ubi ipso Dominus ait : « Si quis sitit, veniat et » bibat : qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina

¹ Gen. xxii, 2. — ² 3 Reg. xxviii, 30. — ³ Id. iii, 4.

» de ventre ejus fluent aquæ vivæ : » ubi Evangelista subjunxit, » Hoc autem dicebat de Spiritu quem accepturi » erant credentes in eum¹. » Significatum est et per ignem, ubi veniente illo super congregatos legitur : « Visæ sunt » illis linguæ divisæ velut ignis, qui et insedit super unum- » quemque eorum². » Et ipse Dominus ait : « Ignem veni » mittere super terram³. »

QUÆSTIO XXXVII.

« Et factus est numerus eorum, qui lambuerunt manu » sua, lingua sua, trecenti viri⁴. » Plerique latini codices non habent, « Manu sua, » sed tantummodo « Lingua » sua, » quoniam sic intellexerunt quod supra dictum est, « Sicut canes : » græcus autem habet utrumque, « Manu sua, lingua sua, » ut intelligatur quod manu aquam raptam in os projiciebant : et hoc erat simile bibentibus canibus, qui non ore apposito, sicut boves, aquam ducunt quam bibunt, sed lingua in os rapiunt, sicut etiam isti intelliguntur fecisse, sed cum manu in os aquam projicerent, quam linguam exciperent. Nam et interpretatio ex hebræo planius id habet his verbis : « Fuit itaque numerus » eorum, qui manu in os projiciente aquam lambuerant, » trecenti viri⁵. Neque enim solent homines ita bibere, ut sine ope manus lingua, sicut canes, aquam hauriant : aut vero istis præceptum fuerat, ut hoc facerent : sed cum ad bibendum descendissent ad aquam, multi, genu flexo, biberunt, quod facilius et minore labore fieret, pauci vero quia non flexo genu se incurvaverunt, ut canes biberunt, sed aqua manu in os jacta. Quorum numerus, quia trecenti erant, signum insinuat crucis, propter litteram T græcam qua iste numerus significatur; per quam etiam

¹ Joan. vii, 37-39. — ² Act. ii, 3. — ³ Luc. xii, 49. — ⁴ Judic. vii, 6. — ⁵ Vulgata nostra sic habet.

gentes magis in crucifixum credituras præfiguratum est, quod littera græca est. Unde Græcorum nomine Apostolus omnes gentes significat, cum dicit : « Judæo pri- » mum et Græco¹, et, Judæis et Græcis², » sæpe ita commemorans circumcisionem et præputium, quod in linguis gentium græca ita excellat, ut per hanc omnes decenter significantur. Iste numerus et in vernaculis Abrahamæ animadvertendus est, per quos fratrem ab hostibus liberavit³, quando eum Melchisedech in magno mysterio benedixit. Quod enim exuberant illic decem et octo (nam trecenti decem et octo fuisse referuntur) videtur mihi significatum quo etiam tempore fieret, id est, tertio, quod futurum erat sub gratia. Nam primum est ante Legem, secundum sub Lege, tertium sub gratia. Singula vero tempora senario numero significata sunt propter perfectionem. Nam ter seni, decem et octo sunt. Unde et illa mulier decem et octo annos habebat in infirmitate, quam curvam Salvator cum invenisset, erexit, et a diaboli alligamento, ut Evangelium indicat, solvit⁴. Nam quod ita isti probati sunt, per quos vinceret Gedeon, ut similes in bibendo canibus dicerentur, significat quod contemptibilia et ignobilia elegit Dominus⁵ : pro contemptu enim habetur canis. Unde dici : « Non est bonum tollere panem filiorum, et mittere canibus⁶. » Et David ut se tanquam contemptibilem adjiceret, canem se appellavit loquens ad Saül⁷.

QUÆSTIO XXXVIII.

Quid sibi vult quod scriptum est : « Gedeon descendit » ipse, et Phara puer ejus, in partem quinquaginta, qui » erant in castris⁸; » quod latini quidam codices habent,

¹ Rom. ii, 9, 10. — ² I Cor. i, 24. — ³ Gen. xiv, 14. — ⁴ Luc. xiii, 11. — ⁵ I Cor. i, 28. — ⁶ Matth. xv, 26. — ⁷ I Reg. xxiv, 15. — ⁸ Judic. vii, 11.

« In eam partem, in qua erant quinquageni custodes in » castris; » alii vero, « In partem quinquagesimam in » castra? » Obscurum quippe dictum plures sententias interpretum fecit. Sed aut ea pars castrorum erat, quam servabant quinquaginta custodes: aut si quinquageni intelligendi sunt circumquaque servasse, in unam partem isti descenderunt ubi erant quinquaginta.

QUÆSTIO XXXIX.

Quod ille qui proximo suo somnium narravit, quod audivit Gedeon, ut de victoria futura confirmaretur, dixit se vidisse mensam panis hordeacei¹, volventem in castris, et percutientem tabernaculum Madian, et subvertentem: hoc intelligendum arbitror quod de canibus, quia per contemptibilia mundi (quod significat mensa panis hordeacei) Salvator superbos fuerat confusus.

QUÆSTIO XL.

Quod exclamari jussit Gedeon a trecentis suis: « Gladius » Domino et Gedeon², id est, huic Gedeon, hoc significat, quod gladius id erat operaturus quod Domino placeret et Gedeon.

QUÆSTIO XLI.

I. QUÆRI solet quid sit Ephud, vel Ephod: quod quidem si sacerdotale est indumentum, quod plerique dicunt, vel potius superindumentum, quod ἐπεσθύμνη græce dicitur, vel ἀπομικ, quod magis superhumeralis interpretari latine potest; merito movet quomodo de tanto auro Gedeon id fecerit. Nam ita scriptum est: « Et factum est pondus » inaurium aurearum, quas petierat, sicut mille-septingenti

¹ Judic. vii, 13. — ² Ibid. 21.

» auri, præter brachialia, et torques, et operimenta purpurea, quæ erant super reges Madian, præter torques » quæ erant in cervicibus camelorum ipsorum: Et fecit » illud Gedeon in Ephud, et statuit illud in civitate sua » in Ephra: et fornicatus est omnis Israël post illud ibi, » et factum est Gedeon et domui ejus in scandalum¹. » Quomodo ergo ista vestis de tanto auro fieri potuit? Nam et mater Samuëlis fecit filio suo, sicut legimus: « Ephud » bar², » quod nonnulli interpretati sunt Ephud lineum, quando eum dedit Domino in templo nutriendum: ubi evidentius apparet hoc genus esse indumenti. An ideo dictum est: « Statuit illud in civitate sua, » ut hinc intelligeretur aureum fuisse factum? Non enim dictum est, « Posuit, » sed, « Statuit, » quoniam ita erat solidum et validum, ut statui posset, hoc est, positum stare.

II. Hoc ergo illicitum cum fecisset Gedeon, « Fornicatus » est post illud omnis Israël, » id est, sequendo illud contra Legem Dei: ubi non frustra quæritur, cum idolum non fuerit, id est, cujusquam Dei falsi et alieni simulacrum, sed Ephud, id est, unum de sacramentis tabernaculi quod ad vestem sacerdotalem pertineret, quomodo fornicationem Scriptura dicat populi ista sectantis atque venerantis. Ideo scilicet quod præter tabernaculum Dei, ubi erant ista quæ ibi fieri jusserat Deus, extra simile aliquid fieri fas non erat. Ideo sequitur et dicit Scriptura: « Et factum est Gedeon et domui ejus in scandalum, » id est, ut ab offenso Deo discederet; quia et hoc quoddam genus idoli quodam modo erat, quod extra Dei tabernaculum quodlibet manufactum pro Deo coleretur; cum illa ipsa, quæ jussa sunt in tabernaculo fieri, ad Dei potius cultum referrentur, quam pro Deo aliquid eorum, aut pro Dei simulacro colendum haberetur.

¹ Judic. viii, 26, 27. — ² 1 Reg. ii, 18.

III. Quanquam per Ephud vel Ephod, ea locutione, quæ significat a parte totum, omnia possint intelligi, quæ constituit Gedeon in sua civitate, veluti ad colendum Deum similia tabernaculo Dei; et propterea per hoc, quia hoc est sacerdotalis honoris insigne, quod sæpe Scriptura commemorat, ut hoc sit peccatum Gedeon, quod extra Dei tabernaculum fecerit aliquid simile, ubi coleretur Deus: non quod solido auro velut adorandum constituerit Ephud; sed quod ex auro ipso, quod esset de præda, fecerit ea, quæ pertinerent ad ornamenta vel instrumenta sacrarii, quæ omnia per Ephud significata sunt, propter excellentiam, ut dixi, vestis sacerdotalis. Nam et ipsum Ephud non quidem ex auro solo fieri præceptum est, si hoc est superhumeralis sacerdotalis vestis: verumtamen etiam aliquid auri habet. Nam ex auro, et hyacintho, et purpura, et coccino, et bysso ut fieret, divinitus imperatum est¹: sed quia hoc ita posuerunt Septuaginta interpretes, ut commemoratis omnibus quæ de spoliis acceperat Gedeon, inferrent: « Et fecit illud Gedeon in Ephud; » videtur ita dictum, tanquam ex toto illo quod commemoratum est, hoc factum esse credatur: cum possit etiam illic intelligi locutio quæ significat a toto partem, ut quod dictum est, « Fecit illud in Ephud, » intelligatur, fecit inde Ephud, vel, fecit ex eo Ephud; non scilicet illud totum consumens in Ephud, sed ex illo quantum sufficiebat impendens. Nam in illa interpretatione quæ ex hebræo est, sic legitur: « Fecitque ex eo Gedeon Ephod². » Quod enim apud Septuaginta scriptum est « Ephud, » hoc in hebræo prohibetur dici « Ephod. » Non autem omnes sacerdotes taliter utebantur superhumerali, quod esset ex auro, et hyacintho, et purpura, et coccino, et bysso, sed solus summus sacerdos. Unde illud quod de Samuële commemoravimus

¹ Exod. xxxix, 2. — ² Vulgata nostra sic habet.

factum illi ab ejus matre, non erat utique tale; quoniam cum datus est nutriendus, non erat summus sacerdos, utique puer. Unde ut dictum est, Ephud bar appellabatur, vel potius Ephud bat, sicut asserunt qui hebræam linguam noverunt, et interpretatur Ephud lineum. Sed Gedeon existimo illud fecisse, quod erat præcipuum summi sacerdotis indumentum atque ornamentum, per quod et cætera significata sunt opera sacrarii, quod in sua civitate præter Dei tabernaculum constituerat; et propter hoc peccatum factum est illi et domui ejus in scandalum, ut sic interiret (quod postea Scriptura narrat¹) tanta ejus numerositas filiorum.

QUÆSTIO XLII.

Non prætereunda oritur quæstio, quomodo quieverit terra quadraginta annos in diebus Gedeon, cum post victoriam, qua liberavit Hebræos², ex auro spoliolum fecerit abominationem, et post illam fornicatus sit omnis Israël, et fuerit illi et domui ejus in scandalum. Quomodo ergo post hoc tantum nefas, quod et Gedeon, et populus admisit, requievit terra quadraginta annos; cum hoc Scriptura soleat ostendere, cum a Domino Deo populus fornicaretur, tunc potius pacem illos perdere, non acquirere; et hostibus subjugari, non ab hostium infestatione muniri? Sed intelligendum est, sicut solet Scriptura, per prolepsim, id est, per præoccupationem dixisse, quod fecerit Ephud contra Dei Legem Gedeon ex illo auro, quod fuerat hostibus devictis atque prostratis ablatum, quia uno loco dicere voluit, et unde erat aurum, et quid de illo factum sit: sed postea factum est in fine dierum Gedeon hoc peccatum, quando consecuta sunt etiam mala, quæ deinde Scriptura contexuit, posteaquam commemoravit quot annis

¹ Judic. ix, 5. — ² Id. viii, 27, 28.

in diebus Gedeon terra conquieverit : quos annos recapitulando commemoravit, id est, ad ordinem revertendo quem prætervererat, prius dicendo de illo scandalo, quod novissime factum est.

QUÆSTIO XLIII.

« Et factum est cum esset mortuus Gedeon, et aversi » sunt filii Israël, et fornicati sunt post Baalim : et posue- » runt ipsi sibi Baalberith testamentum, ut esset eis ipse » in Deum¹. » Et Baalim et Baalberith idola intelligenda sunt. Major itaque transgressio et fornicatio commissa est a populo post mortem Gedeon, quam illo vivo propter Ephud : quoniam et illud etsi illicite factum erat, tamen de sacramentis tabernaculi erat ; ista vero post idola fornicatio non habet vel falsam paternæ religionis defensionem. Unde etiam illud Ephud, si non in fine temporis Gedeon, sed ante factum est, ita Deus patienter tulit, ut pax in terra perseveraret : quia licet factum erat quod prohibuerat, non tamen longe recessum erat ab illo, qui tale aliquid in tabernaculo suo atque in honorem suum fieri jusserat. Nunc vero graviora commissa, et apertissimam post idola fornicationem populi esse noluit impunitam.

QUÆSTIO XLIV.

Quod inducitur rahmnus, id est, quoddam spinarum genus, in similitudinem dicere omnibus lignis convenientibus eam ut regnaret super ea : « Si in veritate unguitis » me vos, regnare super vos, venite, confidite in protec- » tione mea : et si non, exeat ignis de rhamno, et comedat » cedros Libani² : » obscurus sensus est, sed eum inventa distinctio manifestat. Non enim ita legendum est : « Et si

¹ Judic. viii, 33. — ² Id. ix, 14.

» non exeat ignis de rhamno : » sed subdistinguendum, « Et si non, » ac deinde inferendum, « Exeat ignis de » rhamno, » id est, « Et si non confiditis in protectione » mea, » aut, « Et si non in veritate unguitis me regnare » super vos, Exeat ignis de rhamno, et comedat cedros » Libani. » Comminantis enim verba sunt quid facere possit, si noluerint eam regnare super se. Verum quia non ait, « Exibit ignis de rhamno, et manducabit cedros » Libani, » sed ait, « Exeat, et manducet, » obscurius factum est quam si sola distinctio lateret. Vehementioris autem comminationis est, et quodam modo præsentioris efficaciam, si quis dicat, « Si non vis facere quod volo, » sæviat in te ira mea, » id est, jam sæviat, ut quid eam teneo, quam si dicat, sæviet, promissivo modo poenam intentans futuram.

QUÆSTIO XLV.

« Et emisit Deus spiritum malignum inter Abimelech et » inter viros Sichimorum¹. » Hoc verbum, utrum imperantem, an permittentem Deum significet, non facile definiiri potest. Quod enim hic positum est, « Emisit, » græcus habet ἐξαπέσειλεν; quod etiam est in Psalmis, ubi legitur : « Emitte lucem tuam² : » quanquam in quibusdam locis interpretes nostri, et ubi est in græco ἐξαπέσειλεν, « Misit » interpretati sunt, non « Emisit. » Potest ergo et sic intelligi, ut spiritum malignum Deus tanquam ire inter eos volentem emisit, id est, potestatem dederit maligno spiritui ad eorum pacem perturbandam. Usque adeo autem etiam mitti a Domino malignum spiritum propter justitiam vindicandi, non absurdum visum est, ut quidam id quod est ἐξαπέσειλεν, etiam « Immisit » interpretati sint.

¹ Judic. ix, 25. — ² Psal. xlii, 3.

QUÆSTIO XLVI.

VERBA quæ misit ad nuntios Abimelech Zebul princeps civitatis Sichimorum, etiam id habent : « Et nunc surge » nocte tu et populus tuus tecum, et insidiare in agro. » Et erit mane simul ut oritur sol, maturabis, et tendes » super civitatem¹. » Quod latini quidam habent « Maturabis, » quidam vero « Manicabis, » græcus habet quod dici posset non uno verbo, « Diluculo surges. » Et fortasse hinc sit dictum, « Maturabis, » a matutino tempore, quamvis etiam aliis temporibus dici soleat ad rem accelerandam. Manicabis autem, latinum verbum esse mihi non occurrit. Sed illud movet, quod cum dixisset, « Simul » ut oritur sol, » addidit, « Diluculo surges; » cum ipsum diluculum quod græce dicitur ὄρθρος, tempus ante solem significet, quod jam usitatissime dicitur, cum albescere cœperit. Sic itaque intelligendum est, ut quod positum est « Mane, » ipsum diluculum intelligatur. Additum est autem, « Simul ut oritur sol, ut exprimeretur, non jam orto sole faciendum, sed ubi fulgor apparuerit solis orientis. Non enim aliunde albescit diluculum; nisi cum cœperit partem cœli, quam videmus ab Oriente, lux solis ad eam redeuntis attingere. Hinc est quod etiam in Evangelio unam atque eandem rem alius Evangelista dicit diluculo factam², cum adhuc obscurum esset, alius oriente sole; quia et ipsa lux quantulacumque diluculi sole utique fiebat oriente, id est, ad ortum veniente, et fulgorem suum de suæ præsentis propinquitate jactante. Quam lucem quidam idiotæ solis non esse putaverunt, sed illam esse quæ primitus condita est antequam Deus quarto die conderet solem.

¹ Judic. ix, 32, 33. — ² Luc. xxiv, 1; et Marc. xvi, 2.

QUÆSTIO XLVII.

« ET surrexit post Abimelech, qui salvum faceret Israël » Thola filius Phua, filius patris fratris ejus, vir Issachar¹. » Filium patris ejus, dixit, « Filium patris fratris ejus, cum ordinatius et usitatius atque apertius diceretur, filium fratris patris ejus : filius enim erat patris ejus, sicut evidentius in ea interpretatione, quæ ex hebræo est, invenitur. Non ergo quod dictum est, « Patris fratris, » ab eo declinatum est quod est in nominativo pater fratris, sed ab eo quod est patris frater, hoc est enim patruus. Nam sive ponatur in nominativo, hic pater fratris, sive ponatur hic patris frater, genitivum facit hujus patris fratris. Verum altera oritur quæstio, quomodo fuerit patruus Abimelech « Vir Issachar, » id est, vir de tribu Issachar, cum Abimelech patrem habuerit Gedeon, qui Gedeon de tribu fuit Manasse. Quomodo ergo Phua et Gedeon fratres fuerunt, ut possit esse Phua patruus Abimelech, cujus patris filius Thola succederet, secundum istam narrationem, ipsi Abimelech? Potuerunt ergo Gedeon et Phua unam habere matrem, ex qua diversis patribus nascerentur, et fratres essent unius matris filii, non unius patris. Solebant enim nubere foeminae de aliis tribubus in alias tribus. Unde et Saül cum esset de tribu Benjamin, dedit filiam suam David homini de tribu Juda. Et sacerdos Joiade, utique homo de tribu Levi, duxit filiam Joram regis, hominis de tribu Juda². Hinc factum est, ut Elisabeth et Mariam cognatas in Evangelio legamus, cum fuerit Elisabeth de filiabus Aaron³. Ex quo intelligitur de tribu Levi et filiabus Aaron aliquam nupsisse in tribum Juda, unde ita fieret inter

¹ Judic. x, 1. — ² 1 Reg. xviii, 17-21; et 2 Paral. xxii, 11. et seqq. — ³ Luc. 1, 36.